

Det europeiske området for høyere utdanning – På vei mot målet

Kommuniké fra møtet for
europeiske ministre for høyere utdanning,
Bergen, 19.-20. mai 2005

Vi, ministre for høyere utdanning i landene som deltar i Bologna-prosessen, har møttes for å gjøre opp status halvveis i prosessen og for å bestemme mål og prioriteringer fram mot 2010. På dette møtet har vi ønsket Armenia, Aserbajdsjan, Georgia, Moldova og Ukraina velkommen som nye deltakerland. Vi deler alle den samme forståelsen av prinsipper, mål og forpliktelser i prosessen slik de kommer til uttrykk i Bologna-erklæringen og de etterfølgende kommunikeene fra ministermøtene i Praha og Berlin. Vi forplikter oss som før til å samordne vår politikk gjennom Bologna-prosessen for å etablere Det europeiske området for høyere utdanning (EHEA) innen 2010, og til å hjelpe de nye deltakerlandene til å sette målene i prosessen ut i livet.

I. Partnerskap

Vi understreker de høyere utdanningsinstitusjonenes og deres ansatte og studenters sentrale rolle som partnere i Bologna-prosessen. Deres rolle i forhold til gjennomføring av prosessen blir spesielt viktig nå som nødvendige reformer i lovgivningen for en stor del er på plass, og vi oppfordrer dem til å fortsette og intensivere sitt arbeid for etableringen av EHEA. Vi hilser velkommen den klare støtten til prosessen fra høyere utdanningsinstitusjoner over hele Europa, samtidig som vi ser at det vil ta tid å utnytte fullt ut de mulighetene strukturelle endringer gir i forhold til innholdet i studiene og dermed sikre at de nyskapende undervisnings- og læringsprosessene som Europa trenger, blir innført.

Vi hilser velkommen støtten fra organisasjoner som representerer næringsliv og samfunn og ser fram til økt samarbeid om å nå målene i Bologna-prosessen. Videre hilser vi velkommen bidragene fra de internasjonale institusjonene og organisasjonene som er partnere i prosessen.

II. Status

Vi merker oss den betydelige framgangen som er oppnådd i forhold til målene vi har satt, beskrevet i oppfølgingsgruppens generelle rapport om virksomheten 2003-2005, *Trends IV*-rapporten fra EUA og ESIBs rapport *Bologna with Student Eyes*.

På møtet vårt i Berlin ba vi oppfølgingsgruppen om en statusgjennomgang ("stocktaking") halvveis i prosessen med fokus på tre prioriterte områder – gradssystemet, kvalitetssikring og godkjenning av grader og studieperioder. Fra den resulterende rapporten merker vi oss at det er gjort stor framgang på disse tre prioriterte områdene. Det vil være viktig å sikre at framgangen skjer jevnt i alle deltakerlandene. Vi ser derfor et behov for økt erfaringsutveksling for å bygge opp nødvendig kapasitet både ved institusjonene og på nasjonalt nivå.

Gradssystemet

Vi konstaterer med tilfredshet at gradssystemet med to nivåer nå innføres på bred front, med mer enn halvparten av studentene i slike programmer i de fleste landene. Imidlertid finnes det fortsatt hindre for overgang mellom nivåene. Videre er det behov for en utvidet dialog, der regjeringer, institusjoner og partnere i samfunnslivet deltar, for å øke bachelorkandidatenes mulighet for å få arbeid, også i relevante stillinger i det offentlige.

Vi vedtar det overordnede rammeverket for kvalifikasjoner i Det europeiske området for høyere utdanning, med tre nivåer for grader (inkludert, i nasjonal sammenheng, muligheten for kvalifikasjoner mellom gradsnivåene), allmenne deskriptorer for hvert gradsnivå basert på læringsutbytte og kompetanse, og et definert omfang av studiepoeng for første og andre nivå. Vi forplikter oss til å utarbeide nasjonale rammeverk for kvalifikasjoner som er forenlige med det overordnede rammeverket innen 2010, og til å ha begynt arbeidet innen 2007. Vi ber oppfølgingsgruppen om å rapportere om innføringen og den videre utviklingen av det overordnede rammeverket.

Vi understreker betydningen av å sikre komplementaritet mellom det overordnede rammeverket for EHEA og det foreslåtte bredere rammeverket for kvalifikasjoner for livslang læring, inkludert både allmennutdanning og yrkesutdanning og -opplæring, som nå er under utvikling både innenfor EU og i deltakerland. Vi ber Europakommisjonen om fullt ut å rådføre seg med alle parter som deltar i Bologna-prosessen etter hvert som arbeidet skrider fram.

Kvalitetssikring

Nesten samtlige land har tatt skritt for å innføre et kvalitetssikringssystem basert på kriteriene som ble definert i Berlin-kommunikatet, og med utstrakt samarbeid og nettverksbygging. Imidlertid er det fortsatt forbedringsmuligheter, særlig når det gjelder studentdeltakelse og internasjonalt samarbeid. Vi oppfordrer videre de høyere utdanningsinstitusjonene på det sterkeste til å fortsette innsatsen for å øke kvaliteten i sin virksomhet gjennom systematisk innføring av interne systemer som samvirker direkte med ekstern kvalitetssikring.

Vi vedtar de standarder og retningslinjer for kvalitetssikring i Det europeiske området for høyere utdanning som ENQA har foreslått. Vi forplikter oss til å innføre den foreslåtte modellen for ekstern evaluering av kvalitetssikringsorganer på nasjonal basis, under hensyn til de allment aksepterte retningslinjene og kriteriene. Vi støtter prinsippet om et europeisk register for kvalitetssikringsorganer basert på nasjonal godkjenning. Vi ber ENQA i samarbeid med EUA, EURASHE og ESIB om å arbeide videre med de praktiske sidene ved innføringen av et slikt register, og om å rapportere tilbake til oss gjennom oppfølgingsgruppen. Vi understreker viktigheten av samarbeid mellom nasjonalt godkjente organer for å øke den gjensidige godkjenningen av akkrediterings- og kvalitetssikringsvedtak.

Godkjenning av grader og studieperioder

Vi merker oss at 36 av 45 deltakerland nå har ratifisert Lisboa-konvensjonen om godkjenning. Vi henstiller til de gjenværende landene å ratifisere konvensjonen så snart som mulig. Vi forplikter oss til å sikre at prinsippene i konvensjonen blir gjennomført fullt ut, og til å innlemme dem i nasjonal lovgivning etter behov. Vi oppfordrer alle deltakerland til å se nærmere på problemer i forhold til godkjenning som ENIC/NARIC-nettverkene har pekt på. Vi vil utarbeide nasjonale handlingsplaner for å forbedre prosessene knyttet til godkjenning av utenlandske kvalifikasjoner. Disse planene vil inngå i hvert lands nasjonale rapport til neste ministermøte. Vi støtter de supplerende tekstene til Lisboa-konvensjonen og oppfordrer alle nasjonale myndigheter og andre berørte parter til å godkjenne fellesgrader som er tildelt i to eller flere land innenfor EHEA.

Vi ser utviklingen av nasjonale og europeiske rammeverk for kvalifikasjoner som en mulighet til ytterligere å gjøre høyere utdanning til et middel for livslang læring. Vi vil arbeide sammen med høyere utdanningsinstitusjoner og andre for å forbedre godkjenningen av real-kompetanse, inklusive ikke-formell og uformell læring der det er mulig, som grunnlag for opptak til høyere utdanning og som element i studieprogrammer.

III. Videre utfordringer og prioriteringer

Høyere utdanning og forskning

Vi understreker betydningen av høyere utdanning for ytterligere styrking av forskningen, og betydningen av forskning som grunnlag for en høyere utdanning som kan bidra til videre økonomisk og kulturell utvikling av våre samfunn og til sosial samhörighet. Vi vil bemerke at arbeidet med å innføre strukturelle endringer og forbedre undervisningskvaliteten ikke må gå på bekostning av innsatsen for å styrke forskning og innovasjon. Vi understreker derfor forskningens og forskerutdanningens betydning når det gjelder å opprettholde og forbedre kvaliteten og øke konkurransevnen og tiltrekningskraften til Det europeiske området for høyere utdanning. For å oppnå bedre resultater ser vi behov for økt synergi mellom det høyere utdanningssystemet og andre forskningsutførende sektorer i samtlige land, og mellom EHEA og Det europeiske forskningsrom.

For at disse målene skal nås, må kvalifikasjoner på doktorgradsnivå være i full overensstemmelse med det overordnede rammeverket for kvalifikasjoner i EHEA, med utgangspunkt i en beskrivelse av læringsutbytte. Kjernen i doktorgradsutdanning er kunnskapsutvikling gjennom original forskning. Under hensyn til behovet for strukturerte doktorgradsprogrammer og åpenhet i veiledning og vurdering konstaterer vi at den normale arbeidsbelastningen for det tredje gradsnivået i de fleste land vil tilsvare 3-4 år på full tid. Vi henstiller til universitetene å sikre at deres doktorgradsprogrammer fremmer tverrfaglighet og utvikling av overførbare ferdigheter, slik at de møter behovene i et videre arbeidsmarked. Vi trenger en økning i det samlede antall doktorgradskandidater som påbegynner en forskerkarriere innenfor EHEA. Vi anser deltakere i studieprogrammer på tredje grads nivå både som studenter og som begynnende forskere. Vi ber oppfølgingsgruppen invitere European University Association, i samarbeid med andre berørte parter og under oppfølgingsgruppens ansvar, til å utarbeide en rapport om videre utvikling av de grunnleggende prinsippene for doktorgradsprogrammer til ministermøtet i 2007. Overdreven regulering av doktorgradsprogrammer må unngås.

Den sosiale dimensjonen

Den sosiale dimensjonen av Bologna-prosessen er en integrert del av Det europeiske området for høyere utdanning og en nødvendig betingelse for dets tiltrekningskraft og konkurransevne. Vi forplikter oss derfor på ny til å gjøre høyere utdanning av god kvalitet tilgjengelig for alle, og understreker behovet for tilfredsstillende vilkår for studentene slik at de kan fullføre sine studier uten hindre som skyldes sosial eller økonomisk bakgrunn. Den sosiale dimensjonen omfatter tiltak som regjeringene treffer for å hjelpe studenter, særlig fra svakerestilte sosiale grupper, økonomisk og for å stille til rådighet veilednings- og rådgivningstjenester som kan bidra til bredere adgang til høyere utdanning.

Mobilitet

Vi erkjenner at mobilitet for studenter og ansatte mellom alle deltakerlandene fortsatt er ett av hovedmålene for Bologna-prosessen. I erkjennelsen av at det gjenstår mange utfordringer, bekrefter vi på ny vår vilje til gjennom felles innsats å gjøre det lettere å ta med seg lån og stipend over landegrensene der det er relevant, slik at mobilitet innenfor EHEA kan bli en realitet. Vi vil øke innsatsen for å fjerne hindre for mobilitet ved å forenkle tildelingen av visa og arbeidstillatelser og ved å stimulere til deltakelse i mobilitetsprogrammer. Vi henstiller til institusjoner og studenter å utnytte slike programmer fullt ut, og oppfordrer til full godkjenning av studieperioder tilbrakt i utlandet innenfor rammen av dem.

EHEAs tiltrekningskraft og samarbeid med andre deler av verden

Det europeiske området for høyere utdanning skal være åpent og attraktivt for andre deler av verden. Vårt bidrag til å oppnå utdanning for alle skal være basert på prinsippet om bærekraftig utvikling, og bør være i samsvar med det pågående internasjonale arbeidet for å utvikle retningslinjer for kvalitet i høyere utdanning som tilbys over landegrensene. Vi gjentar at akademiske verdier bør være styrende i internasjonalt akademisk samarbeid.

Vi ser Det europeiske området for høyere utdanning som en partner for høyere utdannings-systemer i andre deler av verden, som kan stimulere til balansert utveksling av studenter og ansatte og samarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner. Vi understreker betydningen av forståelse og respekt på tvers av kulturene. Vi ser fram til å øke forståelsen for Bologna-prosessen i andre deler av verden gjennom å dele våre erfaringer fra reformprosesser med nærliggende områder. Vi understreker betydningen av dialog om saker av felles interesse. Vi ser nødvendigheten av å identifisere partnerregioner og øke utvekslingen av ideer og erfaringer med disse regionene. Vi ber oppfølgingsgruppen om å utarbeide en omforent strategi for den eksterne dimensjonen av Bologna-prosessen.

IV. Statusgjennomgang i 2007

Vi gir oppfølgingsgruppen i oppdrag å fortsette og utvide arbeidet med å beskrive status for prosessen ("stocktaking") og rapportere til neste ministerkonferanse. Vi forventer at statusgjennomgangen gis et tilfredsstillende metodisk grunnlag og videreføres med hensyn til gradssystem, kvalitetssikring og godkjenning av grader og studieperioder. Innen 2007 vil vi i hovedsak ha nådd målene på disse tre prioriterte områdene.

Vi vil særlig se etter framgang med hensyn til:

- iverksettelse av standardene og retningslinjene for kvalitetssikring som foreslås i rapporten fra ENQA;
- innføring av nasjonale rammeverk for kvalifikasjoner;
- tildeling og godkjenning av fellesgrader, også på doktorgradsnivå;
- muligheten for fleksible læringsveier i høyere utdanning, inkludert prosedyrer for godkjenning av realkompetanse.

Videre gir vi oppfølgingsgruppen i oppdrag å legge fram sammenlignbare data for mobilitet for studenter og ansatte og studentenes sosiale og økonomiske situasjonen i deltakerlandene som grunnlag for en framtidig statusgjennomgang, og rapportere til neste ministerkonferanse. Framtidige statusbeskrivelser vil måtte omfatte den sosiale dimensjonen som beskrevet ovenfor.

V. På vei mot 2010

Ved å bygge på det som er oppnådd så langt i Bologna-prosessen, ønsker vi å etablere et Europeisk område for høyere utdanning basert på prinsippene om kvalitet og gjennomsiktighet. Vi må verdsette vår rike arv og vårt kulturelle mangfold som bidrag til et kunnskapsbasert samfunn. Vi forplikter oss til å holde fast ved prinsippet om offentlig ansvar for høyere utdanning også innenfor komplekse moderne samfunn. Siden høyere utdanning befinner seg i skjæringspunktet mellom forskning, utdanning og innovasjon, er den også nøkkelen til Europas konkurransevne. På veien mot 2010 vil vi sørge for at høyere utdanningsinstitusjoner har den autonomi som er nødvendig for å gjennomføre reformene, og vi erkjenner nødvendigheten av en bærekraftig finansiering av institusjonene.

Det europeiske området for høyere utdanning er strukturert rundt tre gradsnivåer, der hvert nivå skal forberede studenten for arbeidsmarkedet, for videre kompetansebygging og for aktiv deltakelse i samfunnet. Det overordnede rammeverket for kvalifikasjoner, de europeiske standardene og retningslinjene for kvalitetssikring som det er enighet om og godkjenning av grader og studieperioder er også bærebjelker i EHEAs struktur.

Vi vil videreføre strukturen for oppfølging som ble etablert i Berlin, med Education International (EI) Pan-European Structure, European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) og Union of Industrial and Employers' Confederations of Europe (UNICE) som nye konsultative medlemmer av oppfølgingsgruppen.

Etter hvert som Bologna-prosessen leder til etablering av Det europeiske området for høyere utdanning, må vi vurdere egnede ordninger for å støtte opp under videre utvikling etter 2010, og vi ber oppfølgingsgruppen utrede dette.

Vi vil holde neste ministermøte i London i 2007.

45 land deltar i Bologna-prosessen og er medlemmer i oppfølgingsgruppen: Albania, Andorra, Armenia, Aserbajdsjan, Belgia (de flamske og franske områdene), Bosnia-Hercegovina, Bulgaria, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Georgia, Hellas, Den hellige stol, Irland, Island, Italia, Kroatia, Kypros, Latvia, Liechtenstein, Litauen, Luxembourg, Malta, Moldova, Nederland, Norge, Polen, Portugal, Romania, Russland, Serbia og Montenegro, Slovakia, Slovenia, Spania, Storbritannia, Sverige, Sveits, "the Former Yugoslav Republic of Macedonia", Tsjekia, Tyrkia, Tyskland, Ukraina, Ungarn og Østerrike. I tillegg er Europakommisjonen fullverdig medlem av oppfølgingsgruppen.

Europarådet, Education International (EI) Pan-European Structure, European Association of Quality Assurance in Higher Education (ENQA), National Unions of Students in Europe (ESIB), European University Association (EUA), European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE), European Centre for Higher Education (UNESCO-CEPES) og Union of Industrial and Employers' Confederations of Europe (UNICE) er konsultative medlemmer av oppfølgingsgruppen.

-- Kommunikatet er oversatt av Sverre Rustad, Bologna-sekretariatet, UFD